

Розвиток страхового ринку України

В статті на основі аналізу функціонування страхового ринку України визначені пріоритетні напрямки його розвитку.

Постановка проблеми. Розвиток нових форм власності, організаційно-правових форм господарювання, розширення самостійності товаровиробників, формування ринкової інфраструктури, різке зменшення державного впливу на розвиток виробничих відносин і розподіл матеріальних благ докорінно змінили процес формування вітчизняного страхового ринка, його зміст, види страхових послуг, які пропонують фізичним та юридичним особам.

У сучасних економічних умовах страхування – чи не єдина галузь економіки України, яка протягом останніх років має стабільний значний щорічний приріст обсягів наданих послуг. Водночас, незважаючи на номінальне зростання обсягів страхового ринку, ця галузь забезпечує сьогодні перерозподіл незначної частини внутрішнього валового продукту. Українські страхові компанії ще не акумулювали вагомий обсяг інвестиційних ресурсів, тому їх частина у вітчизняній економіці ще доволі мала.

Актуальність проблеми розвитку страхового ринку обумовлено необхідністю розробки ефективної стратегічної політики щодо забезпечення страхової діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розуміння особливостей функціонування системи страхування важливе значення мають роботи науковців України, зокрема – Осадця С.С., Базидевич В.Д., Базидевич К.С., Гуцуляк С., Охріменко О.О., Мних М.В. та ін. Ці роботи присвячені теоретичному обґрунтуванню та уточненню визначення поняття «страхування», його суті та значення в сучасних економічних відносинах, удосконаленню нормативної бази, підвищенню платоспроможності страхових організацій, удосконаленню порядку оподаткування страховиків, вимогам до створення і діяльності страхових організацій.

Разом із тим багато проблем, пов'язаних з формуванням і розвитком ринка страхових послуг, до кінця не вирішені. Це потребує пошуку ефективних рішень страхового захисту різних груп суб'єктів.

Метою статті є аналіз організаційно-економічних аспектів функціонування страхового ринку України, визначення проблем його ефективної діяльності і, на цій основі, пріоритетних напрямків підвищення ефективності страхового захисту.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні розвиток страхового ринку відбувається на фоні позитивних змін макроекономічної ситуації в державі при зростанні добробуту населення і посиленні державного регулювання і нагляду за страховою діяльністю.

Незважаючи на позитивні зрушення у вітчизняній економіці, яке спостерігається на протязі останніх років, страхування у нашій країні не привертало належної уваги держави. Так питома вага чистих страхових премій (без страхових премій, переданих у перестраховування резидентам) у валовому внутрішньому продукті у 2005 році складала 2,5% (табл.1), значення показника невпинно зростає, але ще не відповідає стану розвитку ринку Європейського Союзу, де цей показник дорівнює 8-12%. Загальний обсяг надходжень до бюджетів країн ЄС від страхової галузі порівняний з обсягом відповідних надходжень від банківської системи. Акумуляовані через страхування грошові кошти є джерелом великих інвестицій.

Таблиця 1

Доля страхування у ВВП, %

Показники по рокам	2001	2002	2003	2004	2005
Внутрішній валовий продукт, млрд. грн.	2001,9	220,9	264,2	345,9	433,5
Чисті страхові платежі, млрд. грн.	2,5	3,6	6,9	9,7	11,0
Питома вага чистих страхових платежів у ВВП, %	1,2	1,6	2,6	2,8	2,5
Інфляція, %	6,1	-0,6	8,2	12,3	12,0
Чисті страхові платежі з урахуванням інфляції, млрд. грн.	2,3	3,6	6,3	8,5	9,7

Джерелом аналізу страхового ринку України є розрахунки страхового рейтингу «Insurance TOP» по даним Держфінпослуг, Мінфіна.

Український страховий ринок ще молодий і перебуває у стадії формування. Але уже сьогодні проявляються ознаки того, що страхування стає важливішим сегментом ринкових економічних відносин. Саме страхування в змозі забезпечити не тільки безпеку, стабільність, соціальні гарантії в суспільстві через механізм страхового захисту, але у перспективі може стати серйозним механізмом перерозподілу інвестиційних ресурсів і механізмом вирішення питання зайнятості населення.

Страховий ринок України в 2001-2005 роках зберіг тенденції щодо збільшення надходжень страхових платежів. За п'ятирічку загальна сума страхових премій зросла у 9 разів – до 19,2 млрд. грн. Це зростання спостерігається за всіма видами страхування. Саме високі темпи зростання обсягів страхових премій зумовила різке зростання загального обсягу сформованих страхових резервів. Горизонтальний і вертикальний аналіз валових страхових виплат наведений у табл.2.

Таблиця 2

Горизонтальний та вертикальний аналіз валових страхових платежів

Вид страхування	Абсолютні величини, млн.грн.		Питома вага, %		Зміни			
	2001	2005	2001	2005	Абсолютні, млн.грн.	У питомій вазі	У % до величини 2001р.	% до зміни
1. Добровільне страхування:								
а) особисте	154,7	414,6	7,3	2,2	259,9	-5,1	268,0	1,5
б) майнове	1480,6	16612,7	69,6	86,3	15132,1	16,7	1122,0	88,4
в) відповідальності	202,9	1567,2	9,5	8,1	1364,3	-1,4	772,4	8,0
Всього:	1838,2	18594,5	86,4	96,6	16756,3	10,2	1011,5	98,0
2. Обов'язкове страхування:								
а) державне	51,2	87,8	2,4	0,5	36,6	-1,9	171,5	0,2
б) не державне	238,4	562,1	11,2	2,9	323,5	-8,3	227,4	1,8

Всього:	289,6	649,9	13,6	3,4	360,3	-10,2	244,4	2,0
Разом:	2127,8	19244,4	100,0	100,0	17116,6	-	904,4	100,0

Таблиця 3

Горизонтальний та вертикальний аналіз валових страхових виплат

Вид страхування	Абсолютні величини, млн.грн.		Питома вага, %		Зміни			
	2001	2005	2001	2005	Абсолютні, млн.грн.	У питомій вазі	У % до величини 2001р.	% до зміни
1. Добровільне страхування:								
а) особисте	111,6	347,6	28,0	22,7	236,0	-5,3	311,5	20,9
б) майнове	184,9	923,6	46,5	60,4	738,7	13,9	499,5	65,3
в) відповідальності	28,9	47,9	7,3	3,2	19,0	-4,1	165,7	1,7
Всього:	325,4	1319,1	81,8	86,3	993,7	4,5	405,4	87,9
2. Обов'язкове страхування:								
а) державне	46,9	78,5	11,8	5,1	31,6	-6,7	167,4	2,8
б) не державне	25,5	130,9	6,4	8,6	105,4	2,2	513,3	9,3
Всього:	72,4	209,4	18,2	13,7	137,0	-4,5	289,2	12,1
Разом:	397,8	1528,5	100,0	100,0	1130,7	-	384,2	100,0

В структурі страхових платежів добровільне страхування займає домінуюче положення, його питома вага виросла з 86,4% до 96,6%, в той час, як питома вага обов'язкових видів страхування зменшилась з 13,6% до 3,4%. Такі зміни в структурі зумовлені високими темпами зростання страхових платежів по договорам майнового страхування – з 69,6% до 86,3%. Доля цього виду страхування в загальній сумі збільшення страхових платежів за аналізований період складає 88,4%. Найбільш високими темпами зростали страхові платежі по договорам майнового страхування – 11,2 рази, відповідальності – 7,7 рази. По договорам особистого страхування страхові платежі збільшились у 2,7 рази, хоч їх доля в загальній структурі знизилась з 7,3% до 2,2%. Це свідчить про те, що сьогодні страховий ринок недостатньо мірою виконує свою соціальну функцію – захист інтересів громадян.

Кількість угод добровільного страхування (особливо укладених фізичними особами) все ще залишається вкрай незначною. Усе це свідчить про сегментарну активність українських страховиків на небагатьох рентабельних напрямках. Достатньо сказати, що розвиток багатьох видів страхування відбувається не з внутрішньої потреби вітчизняних страховальників, а лише через вимогу міжнародних ринків – страхування відповідальності перевізника, «Зелена карта», страхування вантажів. Великим попитом страхові послуги користуються в експертно орієнтованих галузях вітчизняної економіки.

Загальна сума страхових виплат, виконаних за 2005р., склала 1528,5 млрд. грн. (табл.3). У порівнянні з 2001 роком обсяги цього показника збільшились на 1130,7 млрд. грн. (в 3,8 рази).

Зростання страхових виплат відбулось не так стрімко, як надходження страхових премій, але структура і динаміка зростання виплат страхових сум і страхового відшкодування в основному аналогічні страховим платежам.

В цілому на страховому ринку рівень валових виплат (відношення валових виплат до валових платежів) постійно знижався і в 2005р. досяг 7,9%, що на 11,2 пункти менше цього показника в 2001р. (табл.4). Ця тенденція особливо яскраво спостерігається у майновому і особистому страхуванні – тих видах страхування, які в структурі займають домінуюче положення.

Таблиця 4

Рівень валових витрат, %

Показники по рокам	2001	2002	2003	2004	2005
1. Добровільне страхування:					
а) особисте;	72,1	57,8	57,0	49,5	83,8
б) майнове;	12,5	6,6	6,7	5,8	5,6
в) відповідальності	14,2	18,8	15,6	12,5	3,0
2. Обов'язкове страхування:					
а) державне;	91,6	93,3	94,7	96,3	89,4
б) не державне	10,7	15,3	16,8	27,1	23,3
Всього:	19,1	14,0	12,2	9,4	7,9

Висновки. Аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всієї системи страхування.

Розвиток страхового ринку стримує дія наступних факторів: відсутність державної політики розвитку як економіки в цілому, так і програми розвитку ринків фінансових послуг, неузгодженість господарського і страхового законодавства, недосконалість податкового законодавства, нестабільність фінансового середовища господарюючих суб'єктів і населення, слабкість стимулів у розвитку страхування.

Актуальність питання розвитку страхового ринка України обумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку страхування у поєднанні з загальнонаціональними економічними пріоритетами, яка б передбачала умови для:

- подальшого розвитку законодавчої та удосконалення нормативної бази;
- визначення основних напрямків формування механізму страхових послуг для забезпечення соціального захисту, зокрема: страхування майна, страхування відповідальності, страхування фінансових ризиків, а також методичне страхування, страхування життя від нещасних випадків на виробництві. Необхідно передбачити розширення переліку страхових послуг, інфраструктури, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, подальшу інтеграцію України в міжнародні структури.

Список літератури

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – К.: Знання, 2005.- 352с.
2. Гуцуляк С.А., Залетів К.П., Перетяжко А.И., Шевченко В.И. Страховое дело в Украине. – К. Международная агенция «BeeZone». 2005 – 614с.
3. Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика: Підручник. – К.: Знання України, 2006.- 284с.
4. Осадець С.С. Страхування: Підручник. – К.: КНЕУ, 2002 – 599с.
5. Охріменко О.О. Страховий захист: менеджмент, маркетинг, економіка безпеки. Навчальний посібник. – К.: Міжнародна агенція «BeeZone».- 416с.